

UDK (УДК) 342.95

Дідик Наталія Іванівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: didyknataliya.lviv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9431-5043

Бесага Ірина Василівна,

в.о. викладача кафедри
адміністративного права
та адміністративного процесу
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: animespirit12@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2736-4985

ОСОБЛИВОСТІ НОРМОТВОРЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

Анотація. Досліджено як співвідносяться поняття «нормотворчість», «нормотворчий процес» та «нормотворче провадження» у публічній сфері, за результатами якого дано визначення поняття нормотворчого провадження, а також розглянуто різні наукові підходи до класифікації стадій нормотворчого провадження і на основі їхнього аналізу запропоновано власні стадії, серед яких: підготовка, обговорення та розгляд проекту нормативно-правового акта, прийняття, реєстрація, опублікування нормативно-правового акта та надання йому чинності.

Ключові слова: нормотворче провадження, нормотворчий процес, нормотворчість, стадії нормотворчого провадження, нормативно-правовий акт.

Didyk Nataliya,

Candidate of Law, Associate Professor
of the Department of Administrative Law
and the Administrative Process
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: didyknataliya.lviv@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9431-5043

Besaha Iryna,

Lecturer of the Department of Administrative Law
and the Administrative Process
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: animespirit12@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2736-4985

THE FEATURES OF THE RULE-MAKING PROCEEDING IN THE PUBLIC SPHERE

Abstract. The rule-making activity in the public sphere is normally a rather complex and long process. The regulation of the corresponding procedure, imposing clear procedural limits serve as an important guarantee of the appropriateness and legality of subordinate acts, issued in the sphere of the functioning of the public administration bodies. Despite some complication of the administrative proceedings, which at first sight, their detailed administrative-legal regulation allegedly entails, the latter only contributes to the efficiency of managerial decisions. By executing certain established stages and steps, which are carried out in a clear sequence, the

subject of rule-making achieves its main goal after all, the adoption of a qualitative and impeccable normative act from a legal point of view.

In the legal literature the rule-making process is regarded as a process that represents a definite turn of the stages. Meanwhile, the stage appears as a form defined in time, which contains the corresponding functional content, i.e., those requirements that are imposed on the participants of the process and their actions in order to achieve the substantive law result, provided by the legal norm. In the scientific literature there are various views on which stages of the rule-making process should be distinguished.

There is a large number of normative legal acts that regulate separate stages, steps of rule-making proceeding. The quality of legal regulation of social relations in the country, the protection of interests, rights and freedom of citizens entirely depends on the quality of subordinate normative legal acts.

Therefore, on the basis of the analysis of existing scientific approaches, as well as the current legislation of Ukraine and the generalization of the practice of its implementation, it is necessary to determine the essence and features of rule-making proceeding.

Key words: rule-making proceeding, rule-making process, rule-making, stages of rule-making proceeding, normative legal act.

DOI 10.32518/2617-4162-2018-2-25-31

Вступ

Проблематика нормотворчості, нормотворчого процесу і, зокрема, нормотворчого провадження та його стадійності є надзвичайно широкою і охоплює достатньо великі за обсягом блоки наукових знань. Хоч така багатоманітність поглядів, підходів, видів досліджень спонукає до прогресивного розвитку науки і дає змогу здобути своє практичне спрямування, водночас, це не сприяє виробленню єдиної стратегії щодо нормотворчого провадження у публічній сфері.

Враховуючи, що на законодавчому рівні не врегульовано питання визначення нормотворчого провадження, не виділено його стадії, що, на нашу думку, негативно впливає на процедуру створення нормативно-правових актів взагалі та підзаконних нормативно-правових актів зокрема, це питання набуває особливої актуальності та потребує додаткового дослідження.

Щораз частіше спостерігається механічне перенесення наявних, інколи застарілих уявлень про стадії нормотворчого процесу у практичну площину. Тому дискусійність проблематики процедурних аспектів нормотворчості, наявність значної кількості різноаспектних поглядів науковців щодо структури нормотворчого провадження та специфіки його стадій викликають необхідність викладення обґрунтованої позиції з цих питань.

Проблема нормотворчості в останні роки була предметом активної дискусії в сучасній адміністративно-правовій науці. Так, Я. Ленгер, Ю. Бисага, В. Кудрявцев розглядають нормотворчість як частину процесу нормоутворення. Н. Лата, Ю. Перерва вважають, що нормотворчість є одним із напрямів особливої діяльності держави. Я. Берназюк зазначає, що поняття «нормотворча діяльність» є тотожним поняттю «нормотворчість». А А. Нечипоренко зауважує, що нормотворчий процес не можна розглядати

як аналогію нормотворчої діяльності. Його підтримують І. Ющенко та В. Горбатенко. О. Томкіна та І. Петрова акцентують на тому, що поряд з термінами «процес» та «процедура» в українській науковій літературі використовується термін «провадження». В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Зуй, В. Гаращук визначають нормотворче провадження як провадження з підготовки та прийняття нормативних актів, а І. Голосніченко тлумачить «нормотворче провадження» як провадження у справах щодо прийняття нормативно-правового підзаконного адміністративного акта. О. Бандурка та М. Тищенко нормотворче провадження розглядають як провадження з випрацювання та ухвалення нормативних актів. В. Колпаков та О. Кузьменко зазначають, що нормотворчі провадження становлять специфічну діяльність уповноважених суб'єктів щодо підготовки, затвердження, офіційного оголошення нормативно-правових актів.

Метою цієї статті є дослідження нормотворчого провадження у публічній сфері, виокремлення різних підходів щодо його стадій, що сприятиме конкретизації дій нормотворчих органів при реалізації повноважень із створення нормативно-правових актів. Обраної мети передбачається досягти шляхом вивчення та аналізу наукових доробок провідних вчених щодо трактування поняття нормотворчості, нормотворчого процесу, і зокрема нормотворчого провадження та його стадійності.

1. Співвідношення правових категорій «нормотворчість» і «нормотворча діяльність», «нормотворчий процес» і «нормотворче провадження»

Існує різноманітність поглядів стосовно визначення понять «нормотворчість», «нормотворча діяльність», «нормотворчий процес» та «нормотворче провадження». Розглянемо ці правові

категорії поетапно, визначимо як вони взаємодіють та як співвідносяться один з одним.

У Новому тлумачному словнику української мови зазначено, що «нормотворчість» – складне слово, утворене з двох частин: «норма» і «творчість». «Норма» трактується як звичайний, узаконений, загальноприйнятий обов'язковий порядок, стан та ін.; зразок, правило поведінки людей у суспільстві [1, с. 498].

Н. Лага у своїй дисертаційній роботі пропонує визначення нормотворчості як особливої діяльності держави, в особі спеціально уповноважених на це владних суб'єктів, спрямованої на нормативне закріплення суспільних потреб й інтересів та забезпечення належних умов для реалізації прав і свобод громадян та їх ефективного захисту, яка здійснюється шляхом створення системи внутрішньо узгоджених нормативно-правових актів з метою підвищення ефективності регулювання суспільних відносин в Україні [2, с. 13].

Українська вчена Ю. Перерва вважає, що нормотворчість – це провідний, творчий напрям діяльності держави, що включає комплекс, юридично неформалізовану оцінку правових потреб суспільства і наступне створення правових актів уповноваженими суб'єктами в межах організаційно оформлених процедур, які охоплюють підготовку, прийняття й оприлюднення цих актів [3, с. 191].

Як слушно зауважують Я. Ленгер та Ю. Бисага, закономірно розглядати нормотворчість як частину процесу нормоутворення. Нормотворчість – складне соціальне явище, що має управлінську природу. Це одна з форми державного управління суспільством. Як будьякий соціальний процес – це свідомо, цілеспрямована діяльність, здійснювана через право та правові норми. Говорячи про нормотворчість як про явище соціальне й юридичне, не можна його обмежити лише виданням нормативних актів. Воно охоплює ширше коло процесів: підготовка нормативного акта, виявлення потреб в правовому регулюванні тих або інших суспільних відносин, напрям і характер регулювання [4, с. 17–18].

Говорячи про нормотворчу діяльність держави, слід зауважити, що вона є частиною процесу нормоутворення. Існує насамперед переклад об'єктивних законів суспільного розвитку на мову рішень, що «вдягнулася» у відповідну юридичну форму. «Звичайно норма реальної поведінки, що склалася в житті, передуює правовим розпорядженням. У законі часто закріплюється те – пише В. Кудрявцев, – що вже виправдало себе на практиці, сформувалося як оптимальна форма поведінки» [5, с. 28].

Під нормотворчою діяльністю варто розуміти діяльність, пов'язану з плануванням, розробленням, проведенням експертизи, прийняттям (виданням) нормативно-правового акта, внесенням до нього змін, припиненням ним чинності [6].

Необхідно відокремити дії, які передують нормотворчій діяльності, від процесуального початку цієї діяльності, оскільки друковані матеріали, вислови політичних діячів і науковців, пропозиції державних та громадських організацій про вдосконалення законодавства ще не свідчать про початок нормотворчого процесу, тобто процесуальні відносини не виникають. Подібні пропозиції є соціально-політичними передумовами та підставами нормотворчої діяльності. Підставою виникнення нормотворчого процесу є ухвалення офіційного рішення про підготовку проекту нормативного акта [4, с. 18].

На противагу зазначеним позиціям Я. Берназюк вважає, що поняття «нормотворча діяльність» є тотожним поняттю «нормотворчість» і в широкому розумінні охоплює весь період від задуму прийняти акт до його повної реалізації [7, с. 21].

Ми вважаємо, що в процес нормотворчості не варто включати організаційні дії, що сприяють безпосередній правовій роботі над нормативним актом. Це стосується діяльності щодо обліку, аналізу та узагальнення пропозицій про вдосконалення законодавства, різних організаційних заходів щодо вдосконалення роботи правотворчих органів.

На нашу думку, поняття «нормотворча діяльність» та «нормотворчість» дещо різняться між собою. Нормотворча діяльність пов'язана з плануванням, розробленням, проведенням експертизи, прийняттям нормативно-правового акта, внесенням до нього змін, припиненням ним чинності, а «нормотворчість» – це діяльність з підготовки, обговорення, затвердження та опублікування нормативних актів, що здійснюється компетентними органами.

Поняття нормотворчого процесу визначається як спеціальна організаційно-правова діяльність уповноважених суб'єктів, що полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів нормативно-правових актів і прийнятті (виданні) цих актів і набранні ними чинності [6].

Як слушно зазначає А. Нечипоренко, нормотворчий процес не можна розглядати як аналогію нормотворчої діяльності, оскільки це не тотожні поняття, зокрема, остання – ширша за своїм змістом. Таке твердження випливає з того положення, що до початку організації нормотворчого процесу проводиться діяльність щодо виявлення необхідності в правовому регулю-

ванні відповідних суспільних відносин, а вже, як наслідок цього, здійснюється розроблення проекту нормативно-правового акта. Зазначені дії, які безпосередньо не породжують правових норм, однак є передумовами для прийняття нормативно-правового акта, проводяться до внесення проекту акта у відповідний орган і не включаються в нормотворчий процес, але вони виступають невід'ємною частиною нормотворчої діяльності [8, с. 377].

Деякі автори характеризують нормотворчий процес як суворо регламентований порядок реалізації нормотворчої ініціативи, розгляду, прийняття, підписання, офіційного опублікування та набуття чинності відповідного правового акта, виділяючи окремо також поняття процесуальної нормотворчості як форми реалізації матеріальних прав та обов'язків учасників цього процесу [9, с. 125–126].

Інші вчені пропонують розглядати нормотворчий процес як структуровану, поетапну, закономірно послідовну організаційно-правову діяльність уповноважених суб'єктів, яка полягає в ініціюванні, підготовці, розгляді проектів правових актів, прийнятті та введенні їх у дію [10, с. 95].

І. Петрова говорить про нормотворчий процес як про діяльність, яка реалізується в межах процедури та пов'язує учасників процесу та «спрямованість нормотворчих дій». Йому притаманна «послідовність стадій (етапів), що взаємопов'язані, а також перетворювальні дії на кожній із стадій, які поєднують їх у єдиний процес, який і забезпечує видання нормативного акту» [11, с. 164].

О. Томкіна акцентує, що поряд з термінами «процес» та «процедура» в українській науковій літературі та законодавстві використовуватиме термін «провадження», який характеризує безпосередній хід виконання офіційно встановленої процедури видання актів та означає уводити що-небудь у дію, у практику [12, с. 69–70].

Українська вчена Ю. Перерва характеризує законодавчий (нормотворчий) процес як частину законотворчості, що охоплює послідовність логічно та змістовно пов'язаних проваджень та окремих процедур щодо створення правових актів [3, с. 192].

Отже, для визначення нормотворчого процесу в науці використовуються, крім поняття «процес», такі узагальнюючі поняття, як «процедура» та «провадження» [7, с. 22].

Ми поділяємо позицію про те, що такі поняття, як «процес» та «провадження», є тотожними і можуть бути використані для характеристики стадій та етапів у адміністративній науці.

Серед більшості науковців-адміністративістів точаться дискусії щодо роз'яснення поняття «нормотворче провадження».

Одна група авторів вважає, що «нормотворче провадження» – це провадження з підготовки й ухвалення нормативних правових актів [13, с. 450], інша – тлумачить «нормотворче провадження» як провадження у справах щодо прийняття нормативно-правового підзаконного адміністративного акта [14, с. 104].

Ю. Битяк, В. Зуй та В. Гаращук визначають нормотворче провадження як провадження з підготовки та прийняття нормативних актів [15, с. 81].

О. Бандурка та М. Тищенко нормотворче провадження розглядають як провадження з випрацювання та ухвалення нормативних актів [16, с. 16].

В. Колпаков та О. Кузьменко зазначають, що нормотворчі провадження становлять специфічну діяльність уповноважених суб'єктів щодо підготовки, затвердження, офіційного оголошення нормативно-правових актів [17, с. 278].

М. Тернушак вважає, що нормотворче провадження – це діяльність уповноважених владних суб'єктів щодо підготовки та прийняття нормативно-правового акта у процесі реалізації ними владних повноважень [18, с. 260].

Проаналізувавши роз'яснення провідних науковців щодо нормотворчого провадження, ми дійшли висновку, що вони по-різному тлумачать це поняття. Тому, узагальнюючи зазначені дослідження, вважаємо, що під нормотворчим провадженням необхідно розуміти діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо підготовки та прийняття підзаконних нормативно-правових актів різного рівня.

2. Дискусійні питання стадійності нормотворчого провадження

Сьогодні не існує єдиної погодженої думки щодо характеру та числа етапів, з яких складається окрема стадія цього виду адміністративного провадження.

Так, В. Жидецька виокремлює такі нормотворчі провадження:

- з прийняття постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України;
- з видання наказів, інструкцій та інших актів міністерств, державних служб, інспекцій, агентств;
- з видання рішень місцевих державних адміністрацій;
- з видання локальних актів (наказів, положень, правил) керівниками державних підприємств, установ та організацій;

– з видання нормативних актів органами місцевого самоврядування [19, с. 105].

М. Петришина вважає, що потрібно виокремити такі загальні стадії нормотворчого процесу:

– ініціювання необхідності розроблення і прийняття нормативно-правового акта (визначення предмета його регулювання, постановка цілі правового регулювання);

– прийняття рішення про підготовку проекту нормативного акта;

– розроблення проекту правового акта;

– попередній розгляд проекту акта;

– офіційний розгляд радою проекту акта

з дотриманням установлених процедур;

– прийняття НПА, його оформлення, опублікування, набрання чинності [20, с. 49].

Як вважають провідні науковці В. Колпаков та О. Кузьменко, є п'ять стадій *провадження з видання нормативних актів управління, а саме:*

– встановлення потреби видання нормативного акта. На цій стадії збирається інформація про стан справ, виявляються ситуації, що потребують нормативного врегулювання;

– підготовка проекту акта. На цій стадії готується проект. Підготовка включає такі дії: визначення виконавців, узгодження (візування) проекту, його створення, якщо це потрібно; визначення строків розробки та ін.;

– винесення проекту на обговорення органу управління. На цій стадії проект оцінюється органом управління, обирається оптимальний варіант рішення;

– прийняття рішення щодо проекту. На цій стадії проект визнається прийнятним або неприйнятним. Саме тут проект перетворюється на юридичний документ;

– опублікування акта. На цій стадії здійснюється опублікування акта, тобто доведення його до відома посадових осіб [17, с. 280].

В. Сорокін виокремлює такі стадії нормотворчого провадження:

– підготовки проекту нормативного акта;

– розгляду проекту й прийняття нормативного акта;

– державної реєстрації нормативного акта;

– опублікування та набуття чинності нормативного акта [21, с. 129].

Ю. Тихомиров, І. Котлевська виділяють дев'ять стадій:

– вивчення, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення потреби у правовій регламентації;

– визначення виду органів, суб'єктів, правомочних прийняти правові рішення та виду правового акта;

– прийняття рішення про підготовку правового акта;

– розробка концепції, ідеї, аналізу майбутнього акта;

– підготовка проекту правового акта розробником (робочою групою, органом);

– попередній розгляд проекту акта;

– суспільне обговорення проекту;

– офіційний розгляд проекту акта відповідним органом із додержанням необхідних процедур;

– прийняття правового акта, його оформлення, підписання, видання, набрання чинності [22, с. 37–38].

Адміністративіст В. Авер'янов виокремлює такі стадії нормотворчого провадження:

1) підготовка нормативного акта:

– правова ініціатива;

– аналіз ситуації й варіантів правового впливу;

– підготовка проекту акта управління;

2) прийняття нормативного акта:

– обговорення та голосування;

– доробка проекту;

– оформлення рішення;

3) доведення рішення до відома виконавців та зацікавлених осіб:

– оприлюднення нормативного акта в засобах масової інформації;

– доведення його змісту до відома виконавців і зацікавлених осіб іншим способом [23, с. 168].

Найбільш продумана і виваженою є позиція О. Кузьменко, науковець вважає, що сучасна структура адміністративного провадження має мати такі стадії:

– передпроектна стадія;

– проектна стадія;

– стадія прийняття проекту нормативно-правового акта;

– засвідчувальна стадія;

– інформаційна стадія [24, с. 77].

Висновки

З огляду на зазначене, констатуємо, що під нормотворчим провадженням необхідно розуміти діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо підготовки та прийняття підзаконних нормативно-правових актів різного рівня.

Узагальнюючи різні наукові підходи провідних науковців щодо стадій нормотворчого провадження, доцільно застосовувати такі стадії: підготовка проекту нормативно-правового акта; обговорення проекту нормативно-правового акта; розгляд проекту нормативно-правового акта; прийняття нормативно-правового акта; реєстрація нормативно-правового акта;

опублікування нормативно-правового акта та надання йому чинності.

Різниця у підходах до стадій нормотворчого провадження проявляється лише у

кількості та назвах стадій, але дієвість нормотворчого провадження залежить від змісту конкретних стадій, їх юридичної наповненості та логічної цілісності усієї системи стадій.

Список використаних джерел

1. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. К.: Аконті, 1998. Т. 2. 910 с.
2. Лата Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2004. 19 с.
3. Перерва Ю. М. Законодавчий процес в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009. 230 с.
4. Ленгер Я. І., Бесага Ю. Ю. Нормотворчість в контексті реформування права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 1. С. 15–19.
5. Кудрявцев В. Н. Правомерное поведение: норма и патология. М.: Наука, 1982. 287 с.
6. Проект Закону про нормативно-правові акти України: від 01.12.2010 р. № 7409. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/ebproc4_1?id=&pf3511=39123
7. Берназюк Я. О. Процедурно-процесуальні аспекти нормотворчої діяльності Президента України: основні тези. *Держава і право*. 2012. Вип. 56. С. 20–24.
8. Нечипоренко А. Нормотворча діяльність у правовій державі. *Публічне право*. 2012. № 4 (8). С. 375–381.
9. Ющенко І. М. Закон про Державний бюджет України: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. К/, 2011. 218 с.
10. Горбатенко В. В. Робоча нормопроектна група: її утворення та діяльність. *Збірник тез лекцій з питань нормопроекткування*. К.: Мін-во юстиції України; Центр правової реформи і законопроектних робіт, 2005. 160 с.
11. Петрова І. П. Нормотворчість в діяльності МВС України. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-ти річчя незалежності України*. 2004. Ч. 4. С. 162–166.
12. Томкіна О. О. Акти Кабінету Міністрів України: теоретичні засади видання та реалізації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2005. 203 с.
13. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: в 2 т. / ред. кол. В. Б. Авер'янов та ін. К.: Юрид. думка, 2004. Т. 1. 584 с.
14. Адміністративне право України: основні поняття / за заг. ред. проф. І. П. Голосніченка. К.: ГАН, 2005. 232 с.
15. Адміністративне право України. Загальна частина. Альбом схем. Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, В. М. Гарашук та ін. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2003. 121 с.
16. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес: підручник. К.: Літера ЛТД, 2002. 288 с.
17. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
18. Тернушак М. М. Нормотворчість у діяльності органів державної податкової служби. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія юридична*. 2013. № 1. С. 259–267.
19. Жидецька В. В. Про стадії нормотворчої діяльності Міністерства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 101–107.
20. Петришина М. О. Загальна характеристика нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2010. № 4. С. 47–53.
21. Сорокин В. Д. Административный процесс и административно-процесуальное право. Санкт-Петербург: Изд-во Юрид. ин-та, 2002. 474 с.
22. Тихомиров Ю. А., Котлевская И. В. Правовые акты. М., 1999. 381 с.
23. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Факт, 2003. 384 с.
24. Кузьменко О. В. Курс адміністративного процесу. К.: Юрінком Інтер, 2012. 208 с.

References

1. Yaremenko V. V., Slipushko O. M. (1998) *Novyy tлумачnyy slovnyk ukrayyns'koyi movy: u 4 t* [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv: Akonit, T. 2. 910 [in Ukr.]
2. Lata N. F. (2004) *Administratyvno-pravove rehulyuvannya normotvorchoyi diyal'nosti orhaniv vykonavchoyi vlady: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.07.* [Administrative-legal regulation of normative activity of executive bodies]. Irpin', 19 [in Ukr.]
3. Pererva YU. M. (2009) *Zakonodavchyy protses v Ukrayini: dys. ... kand. yuryd. nauk* [Legislative process in Ukraine]. Kyiv, 230 [in Ukr.]
4. Lenher YA. I., Bysaha YU. YU. *Normotvorchist' v konteksti reformuvannya prava.* [Rulemaking in the context of reforming the law]. *Porivnyal'no-analitychne pravo. (Comparative and analytical right)*. № 1. 15–19 [in Ukr.]

5. Kudryavtsev V. N. (1982) Pravomernoe povedeniye: norma y patolohyya. [Lawful behavior: norm and pathology]. Moskva: Nauka, 287 [in Rus.]
6. Proekt Zakonu pro normatyvno-pravovi akty Ukrayiny: vid 01.12.2010 r. № 7409. (2010) [Draft Law on the normative and legal acts of Ukraine]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39123 [in Ukr.]
7. Bernazyuk Ya. O. (2012) Protsedurno-protsesual'ni aspekty normotvorchoyi diyal'nosti Prezydenta Ukrayiny: osnovni tezy. [Procedural and procedural aspects of normative activity of the President of Ukraine: main theses]. *Derzhava i pravo (State and Law)*. Vyp. 56. 20–24 [in Ukr.]
8. Nechyporenko A. (2012) Normotvorcha diyal'nist' u pravoviy derzhavi. [Normative activity in a lawful state]/ *Publichne pravo (Public law)*. № 4 (8). 375–381 [in Ukr.]
9. Yushchenko I. M. (2011) Zakon pro Derzhavnyy byudzheth Ukrayiny: teoretyko-pravovyy aspekt: dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.07. Kyiv's'kyi natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka. [Law on the State Budget of Ukraine: theoretical and legal aspect] Kyiv, 218 [in Ukr.]
10. Horbatenko V. V. (2005) Robocha normoproektna hrupa: yiiv utvorennya ta diyal'nist'. [Working normative project group: its formation and activity]. *Zbirnyk tez lektsiy z pytan' normoproektuvannya (Collection of theses of lectures on normative design)*. Kyiv, Min-vo yustytisiy Ukrayiny; Tsentr pravovoyi reformy i zakonoproektnykh robit, 160 [in Ukr.]
11. Petrova I. P. (2004) Normotvorchict' v diyal'nosti MVS Ukrayiny [Normotvorchits in the activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] *Visnyk Luhans'koyi akademiyi vnutrishnikh sprav MVS im. 10-ty richchya nezalezhnosti Ukrayiny (Scientific and theoretical edition. Journal of the Lugansk Academy of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs)*. 4, 162–166 [in Ukr.]
12. Tomkina O. O. (2005) Akty Kabinetu Ministriv Ukrayiny: teoretychni zasady vydannya ta realizatsiyi: dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. [Acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine: theoretical principles of publication and realization] *Natsional'nyy transportnyy un-t*. Kyiv, 203 [in Ukr.]
13. Administratyvne pravo Ukrayiny. Akademichnyy kurs: pidruchnyk: v 2 t. / red. kol. V. B. Averyanov ta in. (2004) [Administrative Law of Ukraine. Academic course: textbook: 2 t.] Kyiv: Yuryd. dumka, T. 1. 584 [in Ukr.]
14. Administratyvne pravo Ukrayiny: osnovni ponyattya: navch. posibnyk. / za zah. red. prof. I. P. Holosnichenka (2005) [Administrative law of Ukraine: basic concepts: teaching. manual]. Kyiv: GAN, 232 [in Ukr.]
15. Administratyvne pravo Ukrayiny. Zahal'na chastyna. Al'bom skhem: navch. posibnyk / YU. P. Bytyak, V. V. Zuy, V. M. Harashchuk ta in. (2003) [Administrative law of Ukraine: basic concepts: teaching]. Kharkiv: Nats.yuryd. akad. Ukrayiny, 121 [in Ukr.]
16. Bandurka O. M., Tyshchenko M. M. (2002) Administratyvnyy protses: pidruchnyk dlya vyshchych navchal'nykh zakladiv [Administrative process: textbook for higher education institutions]. Kyiv: Litera LTD, 288 [in Ukr.]
17. Kolpakov V. K., Kuz'menko O. V. (2003) Administratyvne pravo Ukrayiny: pidruchnyk. [The administrative law of Ukraine]. Kyiv: Yurinkom Inter, 544 [in Ukr.]
18. Ternushchak M. M. (2013) Normotvorchist' u diyal'nosti orhaniv derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby [Normative activity in the activities of the bodies of the state tax service]. *Naukovyy visnyk L'vDUVS (Scientific newsletter of the Lviv State Pedagogical University)* № 1. 259–267 [in Ukr.]
19. Zhydets'ka V. V. (2015) Pro stadiyi normotvorchoyi diyal'nosti Ministerstva. [About stages of normative activity of the Ministry]. *Chasopys Kyiv's'koho universytetu prava (Journal of the Kyiv University of Law)* № 4. 101–107 [in Ukr.]
20. Petryshyna M. O. (2010) Zahal'na kharakterystyka normotvorchoho protsesu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini [The characteristic of the standard-setting process in the organs of self-sufficiency in Ukraine is characteristic]. *Pravo Ukrayiny (The right of Ukraine)*. № 4. 47–53 [in Ukr.]
21. Sorokyn V. D. (2002) Admynystratyvnyy protsess y admynystratyvno-protsesual'noe pravo. [Administrative process and administrative and procedural law]. Sankt-Peterburg: Uzd-vo Yuryd. Yn-ta. Sankt-Peterburh, 474 [in Rus.]
22. Tykhomyrov YU. A., Kotlevskaya Y. V. (1999) Pravove akty. Uchebno-praktychyskoey spravochnoe posobye [Legal acts. Training and practical guide] Moskva, 381 [in Rus.]
23. Derzhavne upravlinnya: problemy administratyvno-pravovoyi teoriiy ta praktyky / za zah. red. V. B. Averyanova (2003) [Power management: the problems of administrative law and practice] Kyiv: Fakt, 384 [in Ukr.]
24. Kuz'menko O. V. (2012) Kurs administratyvnoho protsesu: navch. posibnyk. [Course of the administrative process: teach. manual] Kyiv: Yurinkom Inter, 208 [in Ukr.]